

**การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน
เพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก**

นางสาวรินธรรม อโศกตระกูล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๔๖

ISBN 974-17-5494-9

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A DEVELOPMENT OF THE NON-FORMAL EDUCATION MODEL FOR
ORGANIZING SELF-RELIANCE BASED ON ASOKE'S CONCEPT

Miss Rindhamma Asoketrakul

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy in Non-Formal Education

Department of Non-Formal Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic year 2003

ISBN 974-17-5494-9

รินธรรม อโศกตระกูล : การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก. (A Development of Non-Formal Education Organizing Model for Self-Reliance Based on Asoke's Concept) อาจารย์ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม : ศาสตราจารย์ ดร. สนิท สัมภกรการ, ๒๓๗/ หน้า. ISBN 974-17-5494-9.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศกและพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น ๓ ช่วง ช่วงแรกเป็นการศึกษาระบบสังคมชาวอโศก ช่วงที่ ๒ เป็นการศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของชาวอโศก ช่วงที่ ๓ เป็นการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของชาวอโศก การเก็บข้อมูลใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม หลังจากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาควบคู่บริบทสังคม

ผลการวิจัยพบว่า ชาวอโศกจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียน โดยมีสัมมาสิกขาลัทธิวัชชีวัต เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบ สัมมาสิกขาลัทธิวัชชีวัตมีเป้าหมายที่จะพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มี "ศีลเด่น เป็นงาน ชาญวิชา" กล่าวคือเป็นผู้ปฏิบัติตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มีความสามารถและรักการทำงาน และมีความรู้ทางวิชาการเพียงพอสำหรับการพัฒนาพฤติกรรมและเพิ่มสมรรถนะในการทำงาน ครูและนิสิตต้องมีคุณสมบัติตรงกันคือรักษาศีล ๘ และวรรณะ ๕ สาระการเรียนรู้ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของพฤติกรรม การงานอาชีพ และความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมแก่สภาพชุมชน บริบทการเรียนรู้ประกอบด้วยความต้องการเปลี่ยนแปลงของนิสิต ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนิสิต การปฏิบัติงานเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง การขยายและสร้างความมั่นคงในความเปลี่ยนแปลง และความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างครูและนิสิต การตรวจสอบผลเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ครู และนิสิตในการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของนิสิต โดยมุ่งเพื่อการพัฒนา มิใช่เพื่อการตัดสิน หลังจากจบการศึกษาแล้ว มีการติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง

ผู้วิจัยอาศัยแนวทางการจัดการศึกษาของสัมมาสิกขาลัทธิวัชชีวัต พัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองของชาวอโศก โดยมีองค์ประกอบ ๘ ประการ คือ หลักการ เป้าหมาย ผู้นำการเปลี่ยนแปลง กลุ่มเป้าหมาย สาระการเรียนรู้ บริบทการเรียนรู้ การตรวจสอบผล และการติดตามและพัฒนาต่อเนื่อง ในการใช้รูปแบบนี้อบรมเกษตรกรที่ชุมชนราชธานีอโศก ปรากฏว่าเกษตรกรเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตได้จริง

ภาควิชา การศึกษานอกโรงเรียน
สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน
ปีการศึกษา ๒๕๔๖

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

4284940027 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEY WORD : NON-FORMAL EDUCATION / COMMUNITY EDUCATION / MORAL EDUCATION / SELF-RELIANCE / ASOKE--EDUCATION

RINDHAMMA ASOKETRAKUL : A DEVELOPMENT OF NON-FORMAL EDUCATION FOR SELF-RELIANCE BASED ON ASOKE'S CONCEPT. THESIS ADVISER : ASSOC. PROF. KIATIWAN AMARTAYAKUL, Ph.D., THESIS CO-ADVISER : PROF. SNIT SMUCKARN, Ph.D., 237 pp. ISBN 974-17-5494-9.

This research was to study the organization of the Asoke communities' non-formal education for self-reliance in order to propose a developed model. The research was conducted in three phases. The first phase was to study the social environment within Asoke communities. The second phase was to study the organization of non-formal education. And the third phase was to develop a suitable non-formal education model based on Asoke's concept. Research data was accumulated from documents, participant observations, in-depth interviews as well as group discussions. The data was analyzed in accordance with social context.

It is Sammasikkhalaya Wangjivit's responsibility to organize non-formal education in Asoke communities. The educational concept, like the concept for other community activities, is Bunniyom. Its goal is to develop learners' behavior, work, and knowledge. Gurus as change agent, and nisits as client system, have to practice eight precepts and nine varnas. Learning contents consist of both theory and practice of behavior, work, and knowledge suitable for community. Learning contexts comprise learners' need to change, relationship between gurus and nisits, working for change, generalization and stabilization of change, and continuance of relationship between gurus and nisits. Assessment is to examine nisits' change. Last, but not at least, is promoting learners to create continual changes. The developed model is also comprised of these eight elements: educational concept, goal, change agent, client system, learning contents, learning context, assessment, and continuance. Being used in the training of farmers in Ubonratchathani, the model did change their way of life.

Department	Non-Formal Education	Student's signature
Field of study	Non-Formal Education	Advisor's signature
Academic year	2003	Co-advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

ความเมตตาของอาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่าน คือ รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติวรรณ อมาตยกุล และศาสตราจารย์ ดร.สนิท สมักรการ ทำให้การวิจัยนี้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ นอกจากนี้อาจารย์หลายท่านได้ปลูกฝังให้ผู้วิจัยซาบซึ้งถึงคุณค่าของการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร.นงลักษณ์ วิรัชชัย ศาสตราจารย์ ดร.สุภางค์ จันทวานิช รองศาสตราจารย์ ดร.สุพรรณิ ไชยอำพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อลิศรา ชูชาติ อาจารย์ ดร.อมรวิรัช นาคทรพร และอีกหลายท่านกรุณาถามข่าวคราวและให้กำลังใจด้วยความปรารถนาดียิ่งต่อผู้วิจัย เป็นต้นว่า ศาสตราจารย์ อุ่นตา นพคุณ ศาสตราจารย์ ดร.รัตนา พุ่มไพศาล รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริเดช สุชีวะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จุมพล พูลภัทรชีวิน พลตรี จำลอง ศรีเมือง คุณสุนัย เศรษฐบุญสร้าง คุณสมพงษ์ พิงเจริญจิตต์ คุณนราทิพย์ พุ่มทรัพย์ ตลอดจนเพื่อนผู้ปฏิบัติธรรมชาวอโศก สำหรับการเสนอรายงานการวิจัยนี้ในการประชุมนานาชาติ เรื่อง Education Reform: Key Factors in Effective Implementation ระหว่างวันที่ ๒-๕ กันยายน ๒๕๔๕ ที่โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ กรุงเทพฯ ดร.ขวัญดี อัครวาณิชชัย กรุณาสละเวลาตรวจแก้ และฝึกฝนการเขียนและการออกเสียงภาษาอังกฤษให้ด้วยความเอาใจใส่ของครูต่อลูกศิษย์ จนแม้ในวันเสนอรายงาน ก็ยังเข้าร่วมฟังด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีวัฒน์ ปิตยานนท์ กรุณาให้คำแนะนำในการพัฒนาหัวข้อวิจัย ดร.ปาน กิมปี กรุณาตรวจแนวคำถามสัมภาษณ์ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล กรุณาให้คำแนะนำขั้นตอนต่าง ๆ ตลอดระยะเวลาของการทำวิทยานิพนธ์ คุณเพชรตะวัน ธนะรุ่ง คุณดาวพร ชาวหินฟ้า และคุณดาวธรรม สิทธิสงค์ ช่วยประสานงานและอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูลที่ชุมชนราชธานีอโศกและบ้านแก่งลิง จังหวัดอุบลราชธานี คุณรวงข้าว ชาวหินฟ้า บรรณารักษ์ ห้องสมุดสมาคมผู้ปฏิบัติธรรม บริการข้อมูลเกี่ยวกับชาวอโศกด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่ง เพื่อนผู้ปฏิบัติธรรมชาวอโศกอีกหลายท่านช่วยรับภาระหน้าที่แทนเพื่อให้ผู้วิจัยมีเวลาทำวิจัยเต็มที่

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณและขอบคุณด้วยความระลึกถึงเมตตาจิตของทุกท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พ่อท่านสมณะ โพธิ์รักษ์ ผู้นำชาวอโศกที่กระตุ้นให้ผู้วิจัยเปลี่ยนแปลงตนเองมาตลอดระยะเวลากว่า ๒๐ ปี อีกทั้งยังสนับสนุนให้ศึกษาต่อและทำวิจัยตามความสนใจของผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฏ
บทที่	
๑ บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
ขอบเขตของการวิจัย	๒
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๕
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ก. การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	๑๑
ข. การพึ่งตนเอง	๓๑
ค. ชาวอโศก	๔๑
๓ วิธีดำเนินการวิจัย	
ช่วงที่ ๑ การศึกษาระบบสังคมของชาวอโศก	๕๒
ช่วงที่ ๒ การศึกษาแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในชุมชนราชธานีอโศก	๕๘
ช่วงที่ ๓ การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน	๖๑
๔ สังคมชาวอโศก	
ก. ระบบสังคมของชุมชน	๖๕
๑. สถานภาพและบทบาทของสมาชิกชุมชน	๖๕
๒. การจัดช่วงชั้นทางสังคม	๗๑
๓. ค่านิยมทางสังคม.....	๗๒
๔. บรรทัดฐานทางสังคม	๗๘
๕. กลุ่มสังคม	๑๐๐

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ข. ปัจจัยในการพึ่งตนเองของชุมชน	๑๐๔
๑. ประชากร	๑๐๔
๒. ผู้นำ.....	๑๐๕
๓. การศึกษา	๑๐๖
๔. การสื่อสาร	๑๐๗
๕. องค์การทางสังคม	๑๐๗
๖. ความเป็นปึกแผ่นทางสังคม	๑๐๘
๗. ความช่วยเหลือจากภายนอก	๑๐๘
๕ การจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนในชุมชนราชธานีอโศก	
ก. ชุมชนราชธานีอโศก	๑๑๓
๑. ประวัติชุมชน.....	๑๑๕
๒. การงานอาชีพ.....	๑๑๗
ข. สัมมาสิกขาลัทธิวัชรวิศ	๑๒๐
๑. ความเป็นมา.....	๑๒๐
๒. ระเบียบการ.....	๑๒๔
๓. แนวทางการจัดการศึกษา	๑๓๓
๖ รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก	
๑. แนวคิดหลักการ	๑๖๕
๒. เป้าหมาย	๑๗๐
๓. ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	๑๗๒
๔. กลุ่มเป้าหมาย	๑๗๓
๕. สาระการเรียนรู้	๑๗๔
๖. บริบทการเรียนรู้.....	๑๗๗
๗. การตรวจสอบผล	๑๗๘
๘. การติดตามและพัฒนาต่อเนื่อง	๑๘๐
๗ การใช้รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก	
ก. การใช้รูปแบบในการอบรมเกษตรกร	๑๘๑
ข. การติดตามผลและพัฒนาต่อเนื่อง	๑๘๖

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
๘. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
ก. สรุปผลการวิจัย	๑๕๒
ข. อภิปรายผล.....	๒๐๐
ค. ข้อเสนอแนะ	๒๐๑
รายการอ้างอิง	๒๐๓
ภาคผนวก	๒๑๒
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	๒๑๓
ภาคผนวก ข แนวคำถามสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	๒๑๔
ภาคผนวก ค การแสดงธรรมเรื่องชุมชนเข้มแข็ง.....	๒๑๕
ภาคผนวก ง คีต	๒๒๘
ภาคผนวก จ ชุมชนชาวอโศก	๒๓๕
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	๒๓๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๑ การวิเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	๑๖
๒ การติดตามผลการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	๖๓
๓ สภาพสังคมชาวอโศก	๑๐๓
๔ ปัจจัยในการพึ่งตนเองของชุมชน	๑๑๑
๕ จำนวนครูและนิสิตสัมมาสิกขาลัยวังชีวิต.....	๑๒๓
๖ การจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนในชุมชนราชธานีอโศก.....	๑๖๕
๗ รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบ โรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวคิดของชาวอโศก....	๑๘๒

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๑ นักบวชฐานะต่าง ๆ	๖๘
๒ ตลาดอารีเย.....	๘๐
๓ การรับประทานอาหารที่ชุมชนราชธานีอโศก.....	๘๓
๔ การฟังธรรมในงานพุทธภิเษก.....	๘๔
๕ การตอบปัญหาธรรมะในงานปลุกเสก.....	๘๕
๖ การบูชาพระบรมสารีริกธาตุ ที่พุทธสถานสันตืออโศก.....	๘๕
๗ งานมหาปวารณา ที่พุทธสถานปฐมอโศก.....	๘๖
๘-๙ โรงเรียน – อุดสาหกรรมบุญนิยม.....	๘๘
๑๐ สินค้าแปรรูปจากผลผลิตกิจกรรมไร่สารพิษ.....	๘๘
๑๑ สิกขมาตุยียบเล่มหนังสือ-สื่อสารบุญนิยม.....	๘๑
๑๒ วันไหว้ครูของนักเรียนสัมมาสิกขาราชธานีอโศก – การศึกษาบุญนิยม.....	๘๑
๑๓-๑๔ การลงแขกทำงานร่วมกัน	๘๓
๑๕-๑๖ การประชุมชน และการประชุมหน่วยงานต่าง ๆ.....	๘๖
๑๗ ชุมชนราชธานีอโศก.....	๑๖๖
๑๘ ผู้สมัครเข้าเป็นนิตินิตเข้ารับการสอบสัมภาษณ์.....	๑๖๗
๑๙ วันไหว้ครู.....	๑๖๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
๑ กรอบแนวคิดนำในการวิจัย.....	๕๑
๒ การเลื่อนฐานะในการปฏิบัติธรรม.....	๖๖
๓ การเลื่อนฐานะในการปฏิบัติธรรมของชาย-หญิง.....	๖๗
๔ โครงสร้างการบริหารงานของชาวอโศก.....	๖๙
๕ องค์กรบุญนิยม.....	๑๐๘